

Satu Jaatinen

Puoli valtakuntaa

Kuninkaallisten puolisoitten historiaa

Satu Jaatinen

Puoli valtakuntaa

Kuninkaallisten puolisoiden historiaa

DOCENDO

Suomen tietokirjailijat ry on tukenut
tämän teoksen valmistumista.
Copyright © Satu Jaatinen ja Docendo 2023
Docendo on osa
Werner Söderström Osakeyhtiötä.

Graafinen suunnittelu ja taitto:
Jyri Alanne, Viestintä Kreivi Oy

ISBN 978-952-382-449-2
Painettu EU:ssa

”NIINÄ HETKINÄ, KUN HENRIK VIII EI OLLUT OTTAMASSA
AVIOEROA TAI MESTAUTTAMASSA VAIMOJAAN, HÄN KOHTELI
PUOLISOITAA ARVOSTAVASTI JA KUNNIOITTAVASTI.”

ALISON WEIR:
MARY TUDOR, MISTRESS OF KINGS

Sisällys

Johdanto	11
Puolison paikka	13
Morsianten valintakriteerit	23
Mutkikkaat kosinnat	31
Kuninkaalliset hääjuhlat pala palalta	41
Saapuminen uuteen hoviin	59
Kruunulle perijä vaikka väkisin	71
Kuninkaallista kasvatusta	87
Muutos kuninkaallisissa suunnitelmissa	103
Valtaa haluavat puoliset	123
Anopit ja äitipuolet, tarinoiden ilkeät noidat	133
Onnellisina elämänsä loppuun saakka?	149
Happamiksi muuttuneet prinsessasadut	161
Huono hallitsija, hyvä puoliso	177
Rakastajattaret ja rakastajat, puolisoiden pahimmat kilpailijat	187
Oma paikka hovissa	201
Mitä hän näkee tuossa naisessa?	213
Liiton päättyminen	225
Kuninkaallisten kuolema ja hautaus	241
Lopuksi	249
Lähteet	250

Ranskan kuningas Henrik IV avioituu Maria de' Medicin kanssa. Paavi oli vuotta aikaisemmin myöntänyt kuninkaalle eron kuningatar Margaretasta, koska tämä ei ollut synnyttänyt parille lasta.

Kastilian kruununperillinen Isabella meni salaa ja omasta tahdostaan naimisiin Aragonian kruununperillisen Ferdinandin kanssa vuonna 1469. Liiton kautta syntyi Espanjan kuningaskunta.

Johdanto

Prinsessasadut loppuvat usein häihin, joiden jälkeen kaksi ensi silmäyksellä rakastunutta nuorta elää onnellisina elämänsä loppuun asti, halliten puolta valtakuntaa. Todellisuus on ollut harvoin kuvattun kaltainen. Kuninkaalliset avioliitot olivat vuosisatojen ajan valtapeliä, jossa ulkopoliittikka, omaisuus ja uskonto merkitsivät enemmän kuin avioparin keskinäiset tunteet. Kuninkaallisen puolison tärkein tehtävä oli jatkaa kuninkaallista sukua ja palvella puolisoaan. Esteinä hänen onnensa tiellä oli sekä hankalia sukulaisia että kuninkaallisia rakastajattaria. Menestyneimmät puoliset saattoivat nousta koko kuningaskunnan hallitsijaksi, kun taas epäonnisia puolisoita saattoi odottaa karkotus tai pahimmassa tapauksessa kuolemantuomio. Euroopan kuninkaallisten puolisoitten historia on iltasatuja ihmeellisempää.

Kuningatar Viktoria suutelee poskelle uutta miniäänsä, prinsessa Helenaa, vuonna 1882. Viktorian poika, prinssi Leopold, oli nähnyt avioitumisen ainoaksi keinoksi päästä pois äitinsä holhoavasta otteesta. Leopold kuoli verenvuototautiin kahden vuoden kuluttua häistä.

Puolison paikka

Marraskuussa 1947 luutnantti Philip Mountbatten, entinen Kreikan ja Tanskan prinssi Philip, valmistautui avioitumaan Ison-Britannian kruununprinsessa Elisabetin kanssa. Hän oli tätä ennen lukenut läpi kuningatar Viktorian puolison prinssi Albertin elämäkerrat, koska halusi tietää, mikä häntä odottaisi hallitsevan monarkin puolisona. Hääpäivänsä aamuna huolestunut Philip kysyi serkultaan Patricia Mountbattenilta: ”Olenko minä nyt todella rohkea vai todella tyhmä?” Patricia lohdutti serkkuaan sanomalla tämän olevan hyvin rohkea eikä millään lailla tyhmä. Philip oli avioitumisensa myötä luopunut jo tupakanpoltosta mutta tiesi, että joutuisi luopumaan vielä paljosta muustakin. Häntä odotti paikka kolme askelta vaimonsa jäljessä.

Hallitsijan ja kruununperijän puolison työnä on ollut ennen kaikkea olla olemassa. Naimaton monarkki on läpi historian aiheuttanut epävarmuutta, juorupuheita ja epäluuloisuutta alamaisissaan. Avioitumatta jättäminen on ollut petos koko valtakuntaa ja hallitsijasukua kohtaan, ja sen tien valitessaan hallitsija, kuten 1500-luvulla elänyt Englannin kuningatar Elisabet I, on joutunut jatkuvasti perustelevaan valintaansa. Hallitsija on tarvinnut rinnalleen puolison, jotta olisi vahva ja täydellinen. Kuninkaalliselle puolisolle elämä kruunun varjossa on usein ollut kaikkea muuta kuin täydellistä.

Olipa kerran nuori naimaton prinsessa

Saduissa prinsessat tunnistaa siitä, että he ovat kauniita ja niin herkkiä, että pystyvät tuntemaan herneen kymmenien patjojen alta. Oikeassa elämässä hallitsijan puoliseksi kelpaavalle prinsessalle asetettiin hieman toisenlaiset odotukset. Hyvän naispuolisen kuninkaallisen puolison koulutukseen kuului vuosisatojen ajan musiikkia, käsitöitä ja kielten opiskelua. Heidän ei odotettu suorittavan avioitumisensa jälkeen minkäänlaisia perheenäidin tehtäviä, ja niinpä lastenhoito ja ruoanlaitto oli siirretty pois näkyvistä. Hoveissa elettiin hovielämää, ei perhe-elämää. Tiukimmin tästä säännöstä pidettiin kiinni Itävalta-Unkarin ja Espanjan hoveissa, joissa etiketti oli Euroopan hoveista vanhakantaisinta ja jäykintä.

Kuninkaalliselle jälkikasvulle pyrittiin etsimään tuleva puoliso jo hyvin varhaisessa vaiheessa. Vuonna 1516 syntynyt Englannin tuleva kuningatar Maria I kihlattiin ensimmäisen kerran kaksivuotiaana ja seuraavan kerran kuusivuotiaana. Naimisiin hän meni lopulta vasta 38-vuotiaana. Lähtökohtana kuninkaallisille avioliittosuunnitelmille oli, että hallitsijan jokainen lapsi menisi naimisiin. Tässä oli kyse huolenpidosta sekä suvun että valtion kannalta. Varsinkaan naispuolisilla kuningassukujen jäsenillä ei ollut juuri muita vaihtoehtoja kuin perustaa oman suvun etuja vahvistava perhe jonkun toisen kuninkaallisen kanssa tai lähteä luostariin, jossa elämä oli synkkää tai vapaata, riippuen uskonnosta.

Kuninkaalliset vanhemmat osoittivat myös omanlaistaan rakkautta ja huolta lapsistaan etsiessään näille puolison jo varhain. Liitto toi lapselle turvan ja tulevaisuuden, sillä heidän ei voitu olettaa asuvan vanhempiensa tai sisarustensa hoveissa loppuelämänsä. Synnyinhovissa elämisen onni tai epäonni suotiin poikkeustapauksissa vain yhdelle tyttärelle, mikäli äiti halusi tehdä tästä itselleen vanhuusiän hoitajan, sihteerin ja seuraneidin.

Ison-Britannian kuningatar Viktoria varasi nuorimman tyttärensä Beatricen tällaiseen asemaan eikä suostunut edes keskustelemaan Beatricen mahdollisesta avioliitosta. Kuningatar piti Beatricea viimeisenä linkkinä, joka hänellä oli miesvainaaseensa prinssi Albertiin, eikä siksi halunnut päästää irti tyttärestään. Kun Beatrice vuonna 1884 kertoi äidilleen rakastuneensa Battenbergin prinssi Henryyn ja haluavansa avioitua tämän kanssa, kuningatar aloitti seitsemän kuukauden mittaisen mykkäkoulun. Viktoria suostui tyttärensä avioliittoon vasta muiden lastensa pitkällisen suostutellun jälkeen. Beatricen oli kuitenkin äitinsä vaatimuksesta asuttava tämän läheisyydessä ja jatkettava työskentelyä tämän apulaisena koko Viktorian loppuelämän ajan. Beatricen veljentytär, isoäitinsä mukaan nimetty prinsessa Viktoria pysyi myös naimattomana ja toimi myöhemmin oman äitinsä, kuningatar Alexandran apulaisena.

Morganaattiset eli alaspäin avioituneet kuninkaalliset

Tuhkimo-sadussa prinssi löytää puolisokseen tavallisen tytön, josta on tehty sisarpuoltensa palvelijatar, ja avioituu tämän kanssa luokkaerosta huolimatta. Tosielämässä tämä ei olisi tullut kuoloonkaan. Satojen vuosien ajan kuninkaallisen puolisoehdokkaan tärkeimpiä meriittejä oli kuninkaallinen syntyperä. Jokainen kuninkaallinen vanhempi pyrki etsimään lapsilleen mahdollisimman korkea-arvoisen puolison, koska alaspäin avioituminen jätti henkilöön elinikäisen leiman. Niin kutsutuissa morganaattisissa avioliitoissa toinen puolisoista, usein nainen, oli alemman yhteiskuntaluokan edustaja. Eriarvoisuus tuotiin esille jo vihkiseremoniassa. Sulhanen ojensi tuolloin morsiamelle vasemman kätensä normaalisti ojennetun oikean käden sijaan.

Kuninkaallinen aviopari ei ole koskaan täysin tasa-arvoinen.

Hallitsijan tai kruununperillisen kanssa avioitunut henkilö on lähtökohtaisesti asettunut puolisonsa alapuolelle, vaikka olisi ollut syntyperältään tätä jalosukuisempi. Ruotsin tuleva kuningatar Katariina Jagellonica oli äitinsä puolelta yhden Euroopan mahtavimman suvun, Sforzan, jäsen, ja hänen isänsä oli Puolan kuningas. Katariinalla riitti kosijoita rikkaan sukunsa ansiosta. Hän avioitui lopulta hieman omaa arvoasteikkoaan alemmaksi mennessään naimisiin Ruotsin kuninkaan Kustaa Vaasan toiseksi vanhimman pojan Juhanan kanssa vuonna 1562. Ruotsi oli itsenäistynyt vuonna 1523, ja koska Kustaa Vaasa oli Ruotsin ensimmäinen oma kuningas, ei hänen sukunsa asemaa pidetty vielä kovinkaan vahvana. Kustaa oli ehtinyt turhaan kosiskella useita eurooppalaisia prinsessoja, eivätkä hänen poikansakaan olleet Euroopan tavoitelluimpien poikamiesten joukossa.

Avioituessaan Katariinan kanssa Juhana sai itseään oppineemman, rikkaamman ja jalosukuisemman puolison. Juhana ja Katariina saivat hallittavakseen Suomen herttuakunnan, ja niinpä Krakovan kuninkaanlinnassa syntynyt Katariina muutti avioliiton myötä pieneen, kolkkoon ja alkeelliseen Turun linnaan. Turun hovin aika jäi lyhyeksi, koska Ruotsin sisäisen valtataistelun vuoksi Juhanan ja Katariinan tie vei pian vankeuteen Gripsholmin linnaan. Katariina nousi lopulta Ruotsin kuningattareksi 43-vuotiaana vuonna 1568.

Jos Juhana avioitui ylöspäin, hänen veljensä, Ruotsin kuningas Eerik XIV, avioitui puolestaan omaa asemaansa alemmaksi. Eerik otti vuonna 1568 puolisoikseen rakastajattarensa, 18-vuotiaan suomalaista syntyperää olevan Kaarina Maununtytären, jonka kanssa 35-vuotias Eerik oli ehtinyt jo saada kaksi lasta. Eerik oli toki yrittänyt sitä ennen saada rinnalleen kuninkaallisen morsiamen. Hänen tiedetään kosiskelleen niin Englannin Elisabet I:tä kuin Skotlannin Maria Stuartiakin. Se, että Eerik päätti kuitenkin avioitua sotilaan tyttäreksi syntyneen lukutaidottoman Kaarinan kanssa, oli huono merkki ylimystölle. Avioliitto jätti Ruotsin ilman ulkopolitiittista liittolaista, teki kuningassuvusta naurunalai-

sen muiden eurooppalaisten sukujen silmissä ja osoitti kuninkaan olevan tunteidensa vietävissä. Kaiken kukkuraksi Eerik toi Kaarinan synnyttämät aviottomat lapset esille parin häissä ja antoi lapsille kuninkaalliset arvonimet. Kaikkea tätä pidettiin merkkinä siitä, että kuninkaan mielentila ei ollut vakaa ja että Kaarinalla täytyi olla hallussaan salaisia noitavoimia. Eerikin orastava mielisairaus oli jo tullut esiin hänen murhattuaan useita korkea-arvoisen Sture-suvun jäseniä vuonna 1567.

Eerik ja Kaarina syöstiin valtaistuimelta vuonna 1569. Heidät vangittiin ja lopulta erotettiin toisistaan, jotta Kaarinalle ei olisi syntynyt enempiä lapsia. Vallasta syöstyn kuninkaan lapset olivat aina uhka uudelle hallitsijalle, ja Kaarina ehtikin synnyttää vankeutensa aikana kaksi lasta ennen lopullista eroa. Aviopari on erillään yhä tänä päivänä. Eerikin ruumis haudattiin Ruotsiin Västeråsin katedraaliin ja Kaarinan Suomeen, Turun tuomiokirkkoon.

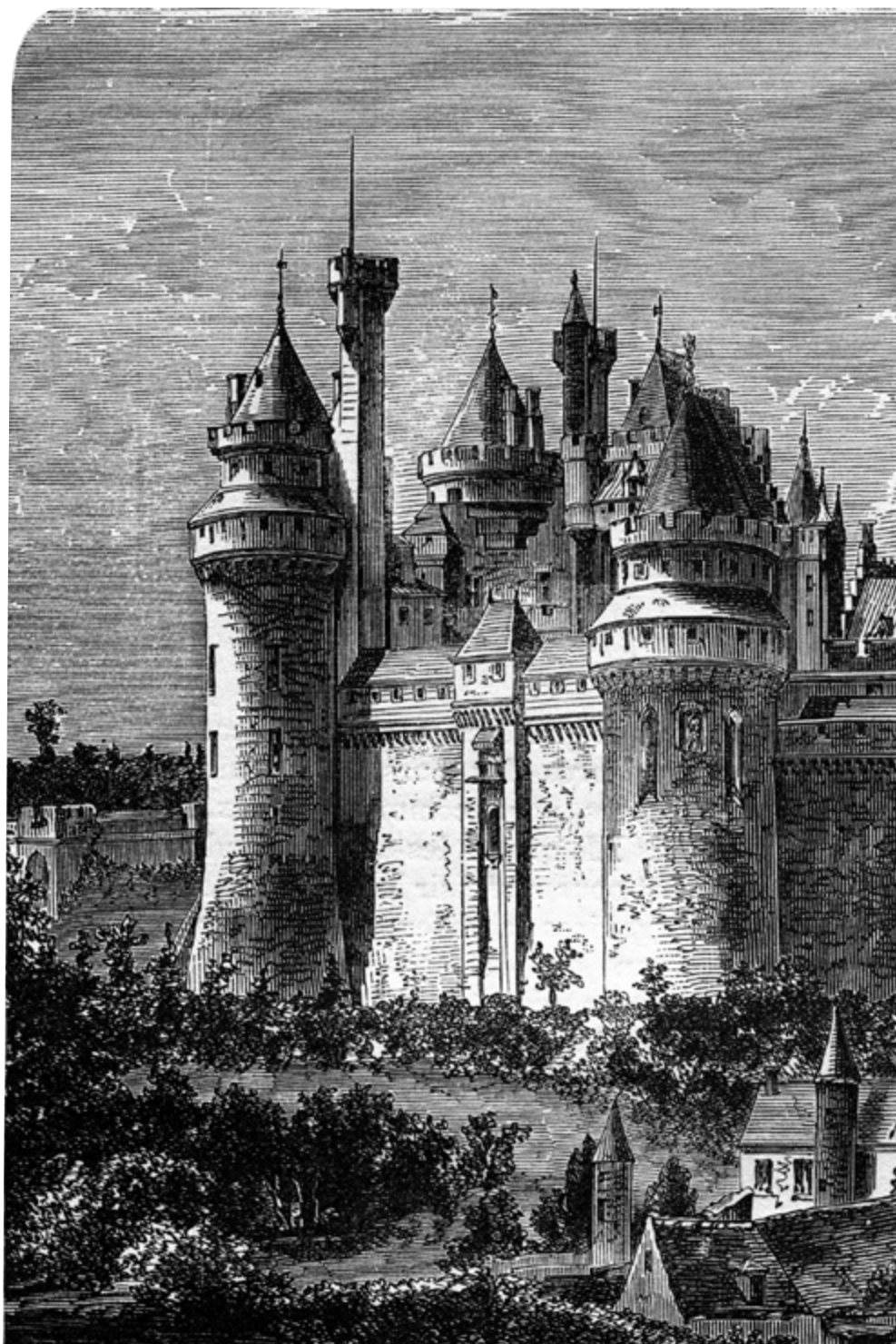
Morganaattisista liitoista syntyneillä lapsilla ei yleensä ollut oikeutta periä isänsä arvonimiä tai omaisuutta. Näin pyrittiin suojaamaan rikkaiden sukujen omaisuutta ja arvokkuutta. Kuninkaallisissa liitoissa oli lähes aina kyse omaisuudesta, eikä suvun varojen haluttu katoavan taivaan tuuliin köyhien sukulaisten myötä. Morganaattisia liittoja vastustettiin myös perintötekijöiden vuoksi. Tavallisten kansalaisten kantamasta perimästä ei voitu olla yhtä hyvin perillä kuin kuninkaallisten sukupolvia jatkuneesta sukupuusta, olkoon tuo sukupuu miten täynnä serkkujen välisiä avioliittoja tahansa. Perinnölliset sairaudet olivat yksi kuninkaallisten sukujen eniten pelkäämiä asioita.

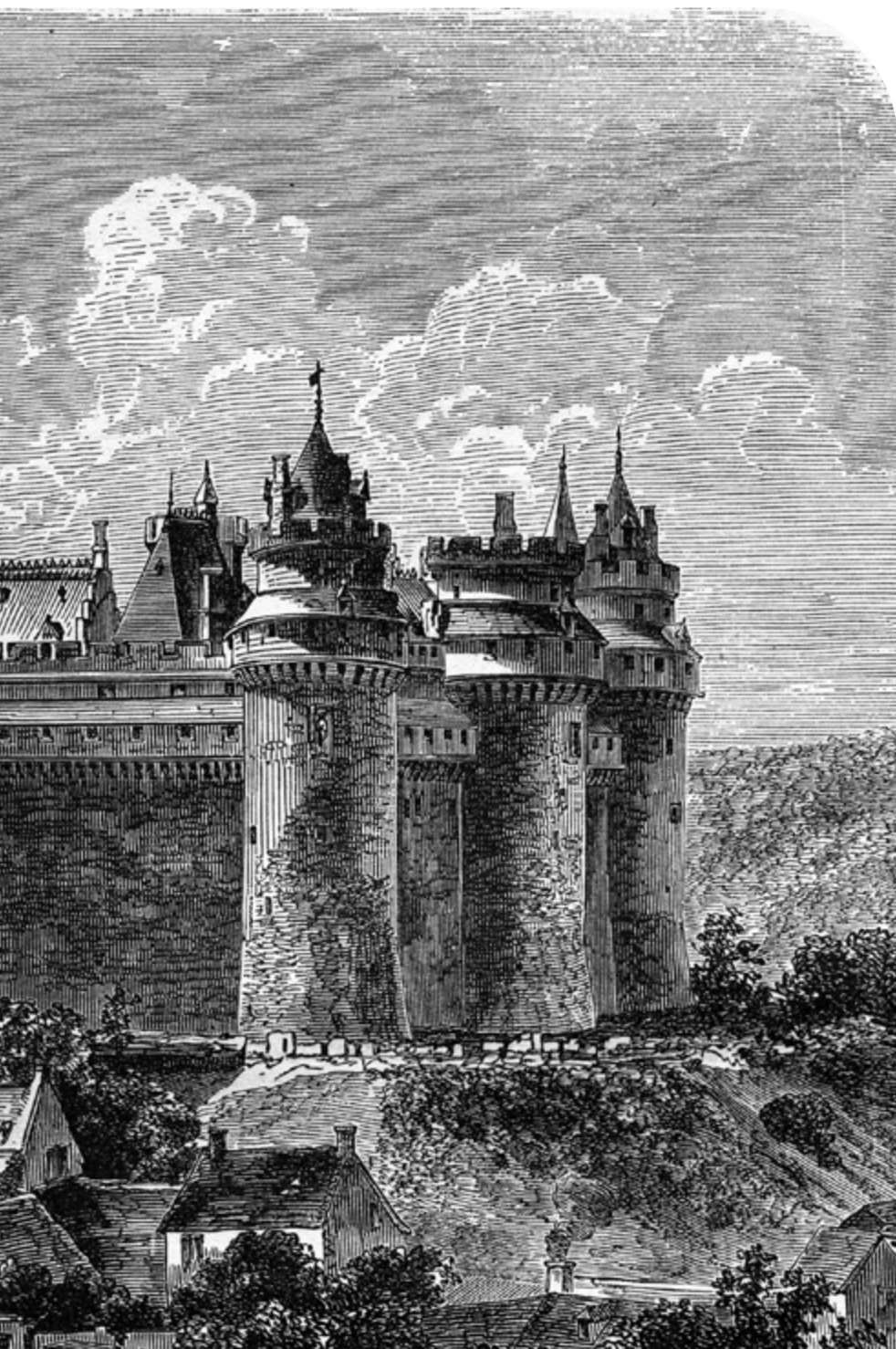
Morganaattisia liittoja pyrittiin siis välttämään viimeiseen asti, mutta lähes jokaisella kuningassuvulla on historiassaan vähintään yksi alaspäin avioitunut jäsen. Itävalta-Unkarin Habsburg-suvun kruununperillinen Frans Ferdinand rakastui 1800-luvun lopulla Chotekin herttuatar Sophieen. Tämä toimi erään Frans Ferdinandin sukulaisen hovineitona. Frans Ferdinandista oli vuonna 1896 tullut serkkunsa itsemurhan jälkeen Itävalta-Unkarin kruununpe-

rillinen, ja tämä vaikeutti hänen avioliittosuunnitelmiaan. Habsburg-suku ei nimittäin hyväksynyt kruununperijän puolisosksi kuin oman sukunsa tai jonkun toisen eurooppalaisen hallitsijasuvun jäseniä. Vaikka Sophie oli herttuatar, hän oli suvun silmissä aivan liian alhaista kastia oleva palvelijatar. Avioituakseen rakastamansa naisen kanssa Frans Ferdinandin piti allekirjoittaa asiakirja, jossa määrättiin, ettei Sophiasta kruunattaisi keisarinnaa eikä pariskunnan tulevilla lapsilla olisi mitään oikeutta kruunuperimykseen. Kaksi päivää allekirjoituksen jälkeen Sophie ja Frans Ferdinand vihittiin pienimuotoisesti yli 400 kilometrin päässä Wienistä. Kukaan Frans Ferdinandin lähisukulaisista ei saapunut häihin.

Perheen lisäksi myös muut Euroopan kuningasperheet välttelivät Sophieta. Ainoastaan Ison-Britannian kuningatar Mary suhtautui häneen ystävällisesti. Mary ymmärsi Sophieta, koska Maryn oman isän, saksalaisen kreivi Fransin oli myös aikoinaan katsottu olleen oman morganaattisen syntyperänsä vuoksi alempiarvoinen puoliso Maryn äidille, Britannian kuningasperheeseen kuuluneelle prinsessa Mary Adelaidelle. Frans Ferdinand ja Sophie saivat kolme lasta ja elivät onnellisina yhdessä, kunnes kesäkuussa 1914, päivälleen 14 vuotta avioitumisluvan antaneen sopimuksen allekirjoituksen jälkeen, heidät murhattiin niin kutsutuilla Sarajevon laukauksilla. Raaka murha ei muuttanut suvun suhtautumista aviopariin. Heidät haudattiin kuten oli vihittykin: pienimuotoisesti, kaukana Wienistä ja ilman sukulaisten läsnäoloa.

Ranskan kuningas Ludvig Filip järjesti vuonna 1832 Pierrefondin linnassa tanssaiset tyttärensä Louisen häiden kunniaksi. 20-vuotias Louise avioitui 42-vuotiaan belgialaisen kuninkaan Leopold I:n kanssa. Ujo Louise esiintyi julkisuudessa vain harvoin.

Tanskan prinsessa Alexandra avioitui vuonna 1863 Walesin prinssi Edvardin kanssa. Alexandra toi Tanskasta mukanaan itselleen suunnitellun hääpuvun, mutta Iso-Britanniassa paheksuttiin ulkomaista pukua ja vaadittiin, että kruununprinsessan on avioituttava uudessa kotimaassaan valmistetussa, kuvassa näkyvässä hääpuvussa.

Kuninkaallisten avioliittojen kiehtovimmat ja omituisimmat tarinat

Millaista oli elää puolisona vieraassa maassa juonittelujen, rakastajattarien ja perillisten odotusten keskellä? Kaikilla prinsessasaduilla ei aina ollut onnellista loppua.

Kirjassa tutustutaan Euroopan historiaan kuningatarten ja kruununprinsessojen elämän kautta. Euroopan kuningaskuntien ulkopoliittiset siirrot kuljettivat vuosisatojen ajan nuoria naisia puolisoiksi vieraisiin hoveihin, joissa heiltä odotettiin nöyrää

luonnetta, suuria myötäjäisiä ja tervettä kehoa. Jos kuninkaallinen liitto ei

toiminut, saattoi edessä olla

karkotus luostariin tai pahimmassa tapauksessa matka mestauslavalle.

Mutta jos hallitsijan puoliso pelasi korttinsa oikein, hän saattoi nousta koko valtakunnan johtajaksi.

Satu Jaatinen on turkulainen toimittaja ja tietokirjailija, joka on erikoistunut Euroopan kuningassukujen historiaan.

KL 991

ISBN 978-952-382-449-2

www.docendo.fi

